

(Стратфор, 4. 10. 2011)

У односу на будућност ЕУ (future of the European Union) постоји један важан несклад у дискусији. Тај несклад дели дискусију на три дела. Прво – питање је да ли разни предложени европски планови уопште могу да имају успеха на основу оних премиса на којима су засновани. Друго – питање је да ли су те премисе реалне. И – треће, уз претпоставку да су оне реалне, и да се ти планови заиста примене, остаје питање да ли су они у стању да спасу ЕУ, онакву каква је она сада.

Ти планови су све сама финансијска решења за посебну групу финансијских проблема. Али, без обзира на то да ли су они реални у односу на финансијске проблеме, остаје питање да ли је финансијски проблем оно што је битно за фундаменталну европску дилему ([fundamental dilemma of Europe](#)) – која је како политичка, тако и геополитичка.

Стратфор је испитао планове за регулисање европске финансијске кризе. Налазимо да су технички прихватљиви – иако подразумевају пловидбу кроз неку врсту минског поља. Онај фонд за спасавање еврозоне (Европски фонд стабилизације финансија - European Financial Stability Facility - ЕФСФ) би био толико увећан по своти и обиму, све до нивоа да може да спасе и неку важнију државу, као и банкарску кризу непревазиђених пропорција. Узимајући у обзир величину тог проблема ([magnitude of the problem](#)), као и уз претпоставку да ће се сви држати тог плана, постоји шанса да ће то решење (за које видимо да се Немци залажу) можда и успети.

У многим случајевима, банкари нису одговорни за коначни исход зајма, него су плаћени само за куповину и препродају тог зајма.

Треба запазити изузетну комплексност тих планова који круже Европом. Изузетно нам је тешко да у потпуности схватимо специфичне тачке, а веома сумњамо да их јасно увиђају и политичари који их предлажу. Увиђамо да је тако да – уколико је њихово решење комплексније, утолико су комплекснији и ти планови. Ипак – комплексност ситуације Европе је мање условљена економском комплексношћу, а више оном политичком. Сам

проблем је релативно једноставан: Банке и државе које су под огромним финансијским притиском ће, без огромне помоћи, скоро сигурно банкротирати. Банкрот се може избећи ако им се да новац. Међутим, политичка комплексност давања средстава, као и опозиција многих Европљана томе ([opposition by many Europeans](#)) с друге стране, доприноси тој комплексности. Што је комплексност већа – то се више интереса мора задовољити и, на крају крајева биће мање разумевања оног што је обећано. Неке теме саме по себи изискују комплексност, а ово је једна од њих. Тај степен комплексности прича, у овом случају, целу причу.

Темељи ове кризе

Део ове приче се односи на две сумњиве претпоставке у њеном темељу. Прва је да су заинтересоване стране истински свесне величине финансијских проблема, као и да су – онолико колико су свесне тога – заиста поштене у односу на тај проблем. Још од 2008. године једина истина је да је глобално финансијско друштво или било несвесно о обиму финансијских проблема у целини, или је било несвесно о стварном стању сопствених институција. Наравно, алтернативно објашњење би могло бити да се радило о њиховом свесном занемаривању. То би могло значити да су њихови лидери били потпуно свесни величине проблема, али су га умањивали како би купили времена, или да би себе обезбедили како би се лично што боље извукли. Можда се једноставно радило о томе да су били у безнадежном надању, тј. да су знали да не могу ништа учинити, али су остајали у нади да ће решење наћи неко други. У целини узев – радило се о комбинацији неспособности, свесног заваривања и намерних илузија.

Узмимо ону оптужбу да су Грци фалсификовали финансијске податке ([falsified financial data](#)).

Мада је то несумњиво тачно, ипак се испушта из вида оно битно. Основни задатак банкара је да анализира податке добијене од онога ко тражи зајам и да открије фалсификате. Према томе, оптужба против Грка се може проширити и на банкаре. Како је могуће да нису открили грчку превару?

За то постоје два одговора. Први је да нису ни желели да је открију. Глобални систем компензација међу финансијским институцијама – од оних које се односе на хипотеке, до државних обвезница – раздваја саму трансакцију од њеног исхода. Другим речима: у многим случајевима, банкарски нису одговорни за коначни исход зајма, него су плаћени само за куповину и препродају тог зајма. Према томе, они нису ни претерано агресивни у испитивању квалитета природе зајма који пружају.

Током оне америчке кризе са сумњивим – непоузданим хипотекама у САД, са кризом централноевропских хипотека ([mortgage crisis in Central Europe](#)), као и државних обвезница и банковном кризом у Европи, тај систем је награђивао саме трансакције, што је банкарима давало имунитет у односу на питање отплата зајмова. Све вредности тих цифара су биле систематски искривљаване како би се дошло до најповољнијег исхода.

Скуп државних статистичких података се заснива на претпоставци да све трансакције и производи тих милиона становника могу да се тачно мере – или у најмању руку да се мере са познатим отклоном грешке – а то је претешки подухват.

Што је још важније, такве цифре не само у односу на статус зајмова, него и у односу на економски и социјални статус дужника су саме по себи непоуздане. Ово је овде од изузетне важности, јер један од делова предложеног европског решења је наметање строгих штедњи задуженим државама. Специфичност и реалност тих мера строгих штедњи и њихов ефекат на способности касније отплате у највећој мери зависе од реалне вредности расположивих економских и социјалних статистика.

Чудно је оно веровање, које важи бар за развијене индустријске земље, да су државне статистике заиста одраз стварности. Основна идеја за то је у томе да су људи који објављују те статистике државни службеници, имуни на политичке притиске – дакле, њихови подаци су тачни. Међутим, постоје огромни разлози да се на националне статистике гледа сумњичавим оком, и то с обзиром на притисак политичара на државне службенике.

На првом месту, сакупљање података о неком друштву је замашан задатак. Чак и мале државе имају милионе становника. Скуп државних статистичких података се заснива на претпоставци да све трансакције и производи тих милиона становника могу да се тачно мере – или у најмању руку да се мере са познатим отклоном грешке – а то је претешки подухват.

Решење за то није у буквалном пребројавању трансакција – што је немогући задатак – него у стварању статистичких модела који чине претпоставке засноване на разним методологијама. Постоје методи који узајамно конкуришу и који дају различите

резултате на основу процедура за сакупљање узорака, или математичких модела. Па чак и без притисака од стране политичара, државни службеници који раде на томе и њихови академски ментори имају и сопствене склоности за извесне од тих модела.

Тежиште нашег глобалног статистичког система – а нарочито за напредне индустријске земље је у томе да је избор статистичких метода често у зависности од комплексних расправа експерата који се међусобно ватрено не слажу. То се тиче и случајева у којима се може примењивати политички притисак. С обзором на неслагања, одлука о томе који ће метод бити примењен – од узимања узорака до извештавања о резултатима, зависи од политичких одлука, јер су експерти подељени и међусобно супротстављени, што је случај и код свих људи којима је до нечега јако стало.

А, ту је и тачка код које се доносе одлуке од споља – оне које су засноване на жељеним резултатима, а не на финесама математичких модела. Између бројки и стварности постоји нека веза, али прорачуни за спасавања су засновани на статистичком темељу од песка. Обично се претпоставља да је у земљама у развоју такво стање. То пружа и извесну предност, јер се онда претпоставља да те статистике нису поуздане. Насупрот томе, развијене индустријске државе у својој уображеној ароганцији верују да су компликовани математички модели разрешили проблем сазнавања о томе шта су стотине милиона људи стварно урадили током милијарди трансакција.

Култура мутних држава

Компликујући изазов је у томе да је ЕУ у себе примила друштва са своје периферије, која никада нису прихватила принцип да држава мора бити транспарентна, а тај проблем је још и више компликован прописима саме ЕУ. Јужни и централни Европљани су одувек мање поштовали државу него што су то, на пример, чинили Немци. Ту се не ради само о плаћању пореза, него и о општем неповерењу у владу, а то је нешто што је дубоко усађено у историјске темеље. У међувремену, бриселски прописи, чији порески закони и закони запошљавања компликују и чине веома тешким предузимљивост и рад малих предузећа, протерали су добар део економије тих земаља “ван књиговодства” – што ће рећи: у илегалу.

Поучан пример за то је Молдавија – мада она и није чланица ЕУ – а за њу кажу да је најсиромашнија земља Европе. Када сам је пре годину дана посетио ([When I visited it a year ago](#)),

градови – а и села ван градова – били су препуњени банкама (од Societe Generale надаље) и БМВ-има. Постојало је изражено сиромаштво – али и богатство и живахност које се није одражавало у владиним статистикама. Цифре су говориле о страшном и тешком сиромаштву – док су улице показивале знатно комплекснију реалност.

Какво је истинско стање економија Грчке, Шпаније, или Италије? То је тешко рећи. Званичне статистике које набрајају легалну економију пате од методолошке несигурности. Осим тога, ни добар део економије није укључен у те цифре. Једна од процена каже да 10% свих запослених није укључена у књиге. Друга каже да 40% Грка себе дефинише као самосталце. Једна трећа процена каже да је 40% целокупне грчке економије у ствари сива економија. Када покушавате да дефинишете шта је то што се труди да остаје скривено – можете само нагађати. Нико не зна ништа тачно – баш као што и нико стварно не зна колико илегалних имиграната учествује у економији САД. Али разлика у односу на САД је у томе што је сада такво знање од највеће важности за целокупно спасавање ЕУ.

Ниво задужености, као и познавање власништва дуговања европских банака и држава је толико исто мутно и нејасно, као и знање о томе ко је ономад поседовао оне обвезнице засноване на хипотекама у САД. Али, ипак [у Европи] имају прецизан план направљен са циљем да се реши тај проблем који не може бити нити квантифициран, нити прецизно лоциран. Комплексност и прецизност тог плана превиђа несигурности, јер владе и банке једноставно не желе да признају да нису сигурни. Банке су толико порасле, и њихови односи су толико комплексни, да је принцип њихове несигурности – неизвесности паралелан са тим истим проблемом држава и влада. Америка – у којој само једна те иста државна институтција руководи свом фискалном, монетарном и социјалном политиком – се изборила са таквим несигурностима у 2008. години једино захваљујући величини и брзини рада те установе. С друге стране, Европа, која има не једну – него на десетине таквих институција (а које често и конкуришу једна другој) до сада није успела да примени такву могућност.

Државе које суочавају са банкротом и строгом штедњом немају ништа боље схватање о сопственој ситуацији него што то о сопственој имају и финансијске институције. Грчке бројке о последицама строге штедње по државне службенике не узимају у обзир чињеницу да многи од тих службеника само понекад свраћају на свој званични посао – док у ствари раде на другим пословима – пословима за које се не плаћа порез и о којима ништа не знају државне статистичке службе. Дакле, у тој земљи постоји потпуни раскид између државе, способности банкарског система да извршава дужничке обавезе, инсистирања на строгој штедњи ([insistence on austerity](#)) и њене социјалне стварности.

Немачка је увек била другачија. Још од раног XIX века, немачки филозоф Георг Хегел је рекао да немачка државна служба представља крај историје; сама идеја о држави као отелотворењу разума је за Немце увек значила нешто друго него за остале – и то у оба смисла, и у оном племенитом, као и у оном ужасавајућем. Сада се налазимо на племенитом делу тог спектра, али идеја да је држава отелотворење разума још увек није укоренењена у реалности Европе. Бриселска бирократија је заснована на немачком гледишту да државни службеник који нема сопствених интереса може да донесе такве рационалне одлуке какве нису у стању да донесу ни пристрасни политичари, ни себични грађани.

Ниво задужености, као и познавање власништва дуговања европских банака и држава је толико исто мутно и нејасно, као и знање о томе ко је ономад поседовао оне обвезнице засноване на хипотекама у САД. Али, ипак [у Европи] имају прецизан план направљен са циљем да се реши тај проблем који не може бити нити квантифициран, нити прецизно лоциран.

Тај темељни принцип Европске уније се нашао у ситуацији да су се државе које не само да не деле ту идеју, него је чак сматрају и бизарном, удружиле са оном државом [Немачком] којој је та идеја у самој сржи њене културе. То је и довело до фундаменталног егзистенцијалног проблема у Европској унији.

Схватање да рационални службеници Брисела и Берлина нису успели да остваре системе који разумеју постојећу стварност је удар на самосвест Немаца. Они осећају велику потребу да сачувају своју постојећу перцепцију да заиста схватају шта се то догађа. Са тачке гледишта јужне и централне Европе, шок је у томе што су сада увидели да Немци заиста искрено замишљају да су државе на периферији ЕУ достигле ниво прецизности какав имају државне службе Немачке (под условом да је и Немачка достигла тај ниво), као и да Немци замишљају да те земље чак уопште и желе да достигну тај ниво. Становници држава јужне и централне Европе су доживели још већи шок, јер они су на улазак у ЕУ гледали као на начин да стекну просперитет какав Немачка има – али без огромних социјалних пертурбација својих друштава које би њихову државу и њене службе ставиле у центар друштва као у Немачкој.

Политички и геополитички проблем је, једноставно речено, овај: Немачка је јединствена у Европи како по својој величини, тако и по значају. Она је покушала да створи зону слободне трговине засновану на немачким критеријумима и вредностима, и то у заједници са Француском која је на свет гледала на знатно комплекснији начин. Ова

Прецизна решена у непрецизној европској стварности

Пише: Џорџ Фридман
недеља, 09 октобар 2011 18:00

криза коју сада видимо – и коју Немачка покушава да разреши на ванредно комплексан начин и са великом прецизношћу, почива на изузетно нестабилним темељима:

1. Европски банкарски систем, баш као ни амерички, не схвата свој статус;
2. Сви математички прорачуни државних статистика су по својој природи непрецизни;
3. Периферне државе ЕУ имају економије које се, због огромног удела њихових неформалних економија, уопште не могу измерити.

Како фундаментални принципи, тако и схватања о себи Немачке и централне Европе се јако разликују. Елите тих других земаља можда воле да себе замишљају као да су на првом месту Европљани (по немачкој дефиницији) – али њихове јавности знају да то није тако, а и не желе да тако буде.

Прецизност планова за спасавање оголићује основно несхватање реалности елита Европе (the underlying misunderstanding of reality by Europe's elites), а посебно немачке елите. Да будем још прецизнији: то је свесни неспоразум. Сви они знају да њихова прецизност почива на несигурностима. Купују време у нади да ће се просперитет вратити и тиме заглушити све ове проблеме. Али – прави проблем је у томе да није вероватно да ће неко прецизно испланирано решење за проблем препун несигурностима вратити Европу у њену сретну прошлост. Сада се вратила реалност – или боље речено фундаментална иреалност Европе.

У извесном смислу то и није толико различито од САД и Кине... Међутим, САД имају свој Устав и последице свог грађанског рата који их у суочавањима са тим проблемом држе заједно; Кина има апарат безбедносних служби Комунистичке партије ([China has the Communist Party's security apparatus](#)), што јој пружа могућности. Насупрот томе, Европа, осим обећаног просперитета и мита о рационалном државном службенику, нема ништа што је обједињује – а то и јесте она културна и политичка страна геополитичког проблема који јој је у основи.

Прецизна решена у непрецизној европској стварности

Пише: Џорџ Фридман
недеља, 09 октобар 2011 18:00

Превод са енглеског: **Василије Клефтакис**